

A 2008. június 20. és szeptember 20. között a Dél-dunántúli Regionális Munkaügyi Központ nyilvántartásába bekerült pályakezdők körében végzett felmérés adatainak értékelése

Az elmúlt években jelentős átalakuláson ment át a magyar szakképzési rendszer, a munkaerőpiac, és folyamatosan változik a felsőoktatás is. A pályakezdők jelentős része – az iskolarendszerű képzés befejezése után – állástalanként kezdi felnőtt életét.

Az iskolai tanulmányaikat befejező fiataloknak a munka világába való bekerülés jelenti a legnagyobb problémát. Az utóbbi években tapasztalható létszámnövekedésük hátterében összetett társadalmi, gazdasági, demográfiai, illetve pályaválasztási okok állnak. A munkaerőpiacon a szűkös kereslet mellett nagy problémát okoz, hogy a gyorsan változó gazdasági életben a képzési struktúra által nyújtott kínálat nem felel meg a munkaerőpiac foglalkoztatási igényeinek, azaz a magyarországi munkaerő-piaci igény és a szakképzés kibocsátása nincs összhangban. A pályakezdők közül sokan a munkaerőpiacon szembesülnek azzal a ténnyel, hogy megszerzett végzettségük, szakképzettségük nem elegendő az elhelyezkedéshez. A munkaerő-piaci ismeretek és a szakmai gyakorlat részbeni, vagy teljes hiánya is hátrányos helyzetbe hozza őket az idősebb, tapasztaltabb munkavállalókkal szemben.

A pályakezdő fiatalok munkaerő-piaci helyzetében bekövetkezett kedvezőtlen változások miatt a pályakezdő álláskeresőkkel való foglalkozás egyre inkább kiemelt feladata a munkaügyi központoknak. E munka elősegítésére a Dél-dunántúli Regionális Munkaügyi Központ 2008 júniusában kérdőíves adatgyűjtést szervezett, amelynek célja olyan, pályakezdőkre¹ vonatkozó többlet információk feltárása volt, amelyek az álláskeresők nyilvántartásában nem szerepelnek.

A 2008. június 20. és szeptember 20. között kirendeltségeinken bejelentkező, iskoláikat zömében 2008-ban befejező pályakezdők nagy részével kitöltöttünk egy – az Elemzési Osztály által összeállított – kérdőívet, amely alapján feltérképezhető, hogy a fiatalok mely iskolákban végeztek, ott milyen képzettségeket szereztek, és rövidtávon mit terveznek. Az ideihez hasonló felmérést a Tolna Megyei Munkaügyi Központ 2003. és 2006. között minden évben lebonyolított, de a régió egészére nézve első alkalommal 2007-ben álltak rendelkezésre információk. Ebből adódóan most, a 2008. évi felmérésnél már van régiós viszonyítási lehetőségünk, ami lehetővé teszi az adatoknak az egy évvel korábbival történő összehasonlítását.

A vizsgálattal arról szeretnénk tájékozódni, hogy az egyes iskolatípusokból kikerült tanulók milyen arányban váltak regisztrált álláskeresővé, illetve miképp vélekednek munkaerő-piaci helyzetükről. A felmérés a régió középfokú intézményeiben végzettek mellett kiterjedt a régió kívüli középiskolákban és a felsőfokú oktatásban végzett pályakezdőkre is.

Mivel az utóbbi időben az állástalan pályakezdők között egyre több a felsőfokú oktatásban végzett fiatal, ezért indokoltnak tartottuk, hogy e csoport jellemzőit, sajátosságait, többnyire a középfokú végzettségűektől elkülönülten, külön is bemutassuk.

¹ A munkaügyi központ a jogi értelemben vett pályakezdő fogalommal dolgozik. Pályakezdő álláskereső: a 25. életévét – felsőfokú végzettségű személy esetén 30. életévét – be nem töltött, a munkaviszony létesítéséhez szükséges feltételekkel rendelkező, a munkaügyi központ által nyilvántartott álláskereső, feltéve, ha álláskeresési járadékra, álláskeresési segélyre a tanulmányainak befejezését követően nem szerzett jogosultságot.

Fontos előre tisztázni, hogy ez a felmérés nem ad olyan teljes képet, amelyet egy teljes körre, valamennyi végzett fiatalra kiterjedő, egységes elveken és módszertanon alapuló követéses vizsgálat adna, amelynek fontosságát évek óta hangsúlyozzuk. (A felsőoktatás vonatkozásban ez már pályakövetés címen a 2006-2007-es tanévtől végzendő, törvényben rögzített feladat, a középfokú oktatás területén is már van kidolgozott koncepció, de a gyakorlati megvalósítással még mindkét terület adós. Ha intézményi szinten működne országosan egy egységes rendszer, akkor már csak az adatok központi adatbázisba rendezését és hozzáférhetőségét kellene megoldani ahhoz, hogy ténylegesen rálátás legyen erre a területre.) A szervezetünk által végzett felmérés a munkaügyi nyilvántartásba bejelentkezőkre korlátozódik, így nem tudjuk meg, hogy az iskolát elhagyók közül hányan helyezkedtek el, tanultak tovább, illetve lettek valójában álláskeresők, csak éppen nem kérték a kirendeltségeink segítségét. Ennek ellenére a kérdőívekből származó adatokat így is fontosnak és hasznosíthatónak tartjuk, de a következtetések levonásakor figyelembe kell venni az információk jellegét.

I. A felmérésbe bevontak száma, jellemzői: nemek, életkor, iskolatípus szerinti megoszlásuk

Régióink 20 kirendeltségéről az egy évvel korábbinál 11%-kal több, összesen 2325 kérdőív érkezett be. Ezeknek 80%-át középfokú oktatási intézményben végeztek, 20%-át főiskoláról, ill. egyetemről kikerült fiatalok töltötték ki, az említett arányok tavaly is hasonlóak voltak. Az 1855 középfokú végzettségű válaszadó 42%-a Baranya megyei, 25,3%-a Somogy megyei, 26,6%-uk pedig Tolna megyei középiskolában szerezte képesítését és mindössze 6,5% volt azoknak az aránya, akik régió kívüli oktatási intézményből jöttek. Az adatok azt tükrözik, hogy a diákok középiskolai tanulmányaik végzésére még jellemzően abból a megyéből választanak iskolát, ahol laknak. A baranyai válaszadó fiatalok 90,2%-a, a somogyiak 86,3%-a, a tolnai megkérdezettek 84,6%-a végzett saját megyéjén belüli középfokú intézményben.

A 470 felsőfokú végzettségű fiatal többsége, mintegy 39%-a baranyai, 18%-a somogyi, 13%-a pedig Tolna megyei főiskolán vagy egyetemen szerezte diplomáját, a fennmaradó 30% régió kívüli, felsőoktatási intézményből jött. Kissé meglepő, hogy a hozzánk bejelentkező fiatalok közül mindössze 34-en végeztek (7,2%) valamely budapesti egyetemen vagy főiskolán.

A 2325 fiatal közül a 2009. szeptemberi zárónapon 1727-en (74%), december végén pedig 879-en (37,8%) szerepeltek még az álláskeresők nyilvántartásában.

A vizsgálatba vont, *középfokú oktatási intézményből kikerült fiatalok* száma 1855 fő volt együttesen, a fiúk és lányok aránya a mostani felmérésnél kiegyenlített volt, míg egy évvel korábban a lányok voltak kismértékű (52,8%-os) többségben. A megkérdezettek túlnyomó része (76,8%-a) 2008-ban fejezte be középiskolai tanulmányait.

Míg a '90-es évek elejéig az volt a jellemző, hogy a középfokú intézményekből kikerült fiatalok nagy része már 17-18 évesen elhagyta az iskolapadot, és megjelent a munkaerőpiacon, addig mára alig 10%-ukról mondható ez. Jellemzően 19-21 évesen kívánnak munkába állni (63,3%), de jelentős az ennél idősebbek aránya is (26,3%), ami a középiskolai tanulmányok jelentős időbeli kitolódását jelzi. A válaszadók átlagéletkora 20,5 év volt.

A középfokú végzettséggel rendelkezők iskolatípus és nemek szerint összetétele

Iskolatípus	Fiúk		Lányok		Összesen	
	Fő	%	Fő	%	Fő	%
Szaktanácsképző, szakiskola	334	39,0	173	20,1	507	29,5
Szakközépiskola	260	30,3	368	42,7	628	36,5
Technikum	104	12,1	64	7,4	168	9,8
Gimnázium	159	18,6	257	29,8	416	24,2
Összesen	857	100,0	862	100,0	1719²	100,0

A legmagasabb iskolai végzettség iskolatípusát az álláskeresők nyilvántartásának „hagyományos” kategóriái szerint tudtuk csak vizsgálni, amely sajnos nincs szinkronban a szakképzési rendszer átalakítása óta használt megnevezésekkel. A kibocsátó iskolák megnevezése alapján sem mindig egyértelmű a besorolás, sok helyen egy intézményen belül többféle jellegű képzés is folyik. A rendelkezésünkre álló adatok szerint a megkérdezettek legnagyobb hányada (36,5%-a) szakközépiskolában végzett, 29,5% szakképző iskolába, 24,2%-a gimnáziumba járt. Valamely iskolatípusban technikus végzettséget 9,8%-uk szerzett. Az említett arányok egy évvel korábban is hasonlóak voltak.

Nemek szerint tekintve megállapítható, hogy a szaktanácsképzőben, szakiskolában (szakképző intézményekben) és a technikumban végzettek aránya a fiúk körében volt magasabb, míg szakközépiskolai és különösen gimnáziumi végzettséggel a lányok rendelkeztek nagyobb hányadban. Ugyanezt tapasztaltuk 2007-ben is.

Az érettségi vizsgát a középfokú oktatási intézményekből érkezettek 69,7%-a tette le, a lányok 79,9%-a, a fiúk 59,5%-a rendelkezett ilyen bizonyítvánnyal. Egy évvel korábban az érettségizettek aránya magasabb volt a mostaninál (73,4%), a csökkenés abból fakad, hogy a mostani felmérésnél a fiúk körében jóval alacsonyabb volt az érettségizettek aránya, mint 2007-ben (66,4%).

A felmérésbe vont *pályakezdők* közül 470-en voltak azok, akik utoljára felsőfokú tanintézménybe jártak, ez a létszám mindössze 22 fővel magasabb a 2007. évinél. Közülük csak 79,5%-nak volt már a munkaügyi nyilvántartásba bejegyzett főiskolai (50,2%) vagy egyetemi (29,3%) végzettsége. Ez részben adminisztrációs hiányosság (nem hozta be a papírjait az illető), részben arról van szó, hogy vannak, akik eddig főiskolára, egyetemre jártak, de (egyelőre) nem szereztek diplomát. Míg a középfokú végzettségűeknél a nemek aránya kiegyenlített volt, a felsőoktatásból kikerült pályakezdő álláskeresők esetében lényegesen nagyobb volt a lányok aránya (73,4%) a fiúkénál (26,6%), csakúgy mint 2007-ben. A felsőoktatásból érkezett pályakezdők többsége – 73,6%-a – a 22-24 éves korosztályba tartozott, átlagéletkoruk összességében 23,2 év volt.

² Az iskolai végzettségre vonatkozó kérdés vizsgálatánál a középfokú végzettségűek esetében 136 fiatal adatával nem tudtunk dolgozni, mert esetükben a kérdőív ezen kérdése kitöltetlen, illetve hibásan kitöltött volt.

II. A vizsgálatba bevont fiatalok száma iskolák szerint

Az 1. sz. mellékletben megtekinthető, hogy a 2008. évi felmérésbe került középfokú végzettségű fiatalok melyik iskolákban végeztek. E csoportba tartozó fiatalok közül 120-an régióon kívül oktatási intézményben tanultak. Ezen iskolákat táblázatunkban nem szerepeltettük.

Az 1. sz. melléklet táblázata alapján az is megállapítható, hogy a volt gimnáziumi tanulók az átlagosnál jóval kisebb arányban lettek a vizsgálat alanyai, mint a szakközépiskolában végeztek, de a legnagyobb érintettségük a szakképző iskoláknak van. A különbséget leginkább a lényegesen eltérő továbbtanulási arány magyarázza, de valószínűleg a munkavállalási motiváltság is különböző az egyes csoportokban.

Minden lehetséges fórumon felhívjuk a figyelmet arra, hogy milyen nagy szükség lenne egy, a teljes végzős állományra kiterjedő, egységes módszertani alapon nyugvó követéses vizsgálatra, amely pontos, összehasonlítható és szélesebb körű képet adhatna a fiatalok aktuális munkaerő-piaci helyzetéről. Sajnos ez a mai napig nem valósult meg.

III. Szakképzettség

A kérdőívre adott válaszok alapján a *középfokú végzettségű* 1855 fiatal 74,6%-a rendelkezett legalább 1 szakképzettséggel, 11,2%-uknak pedig legalább kétféle szakmája volt. A vizsgált csoportból 3-an 3 szakmával sem tudtak elhelyezkedni. Egy évvel korábban is hasonló arányokat tapasztaltunk. A 472 szakképzetlen többsége gimnáziumból (44,9%), illetve szakközépiskolából (44,3%) került ki. A korábbi évtizedekben még az volt az általános, hogy szakközépiskola szakmát adott, a gimnázium nem. Vizsgálatunk alapján a gimnáziumi végzettségű pályakezdők fele (49%-a) szerzett valamilyen szakképzettséget, ugyanakkor a szakközépiskolából kikerültek harmad része (33,3%-a) szakmai képesítés nélkül hagyta el iskoláját. Ez utóbbi mutató 5,4%-ponttal magasabb a 2007. évi felmérésben tapasztaltnál, és azt mutatja, hogy 2007. óta emelkedett a szakközépiskolákból, illetve gimnáziumokból szakmai képesítés nélkül kikerülők száma. Mindkét iskolatípus esetében most már az a jellemző, hogy a 12. évfolyam elvégzésekor a tanulók többsége csak általános érettségit szerez, és a felsőoktatásban tovább nem tanulók a 13., 14. évfolyamon kapnak képesítést. (Jelentős részben ebből adódik a vizsgálatba vontak 20 év feletti átlagéletkora.)

A 2. és 3. sz. mellékletek tartalmazzák azon szakképzettségeknek a felsorolását, amelyekkel a pályakezdők közül legalább egy személy rendelkezik, illetve az érintettek számát. A kérdőíven 3-féle szakmát lehetett megadni, ezért az egyes szakmákkal rendelkezők számának összege magasabb, mint a teljes létszám.

A *középfokú végzettségű pályakezdők* szakmai sokszínűségét jelzi, hogy összességében 243 különböző szakképzettséget jelöltek meg.

A legnagyobb létszámmal a következő szakmacsoportok voltak érintettek:

- Javító, szerelő foglalkozások (170 fő)
- Kereskedelmi foglalkozások (147 fő)
- Vendéglátóipari foglalkozások (144 fő)
- Különböző ügyintézők (130 fő)
- Könnyűipari foglalkozások (111 fő)
- Számítástechnikai foglalkozások (105 fő)
- Építőipari foglalkozások (99 fő)
- Mezőgazdasági jellegű foglalkozások (80 fő)

A konkrét szakmákat tekintve, a középfokú tanintézetekben képesítést szerettek közül az asztalos (64 fő), fodrász (43 fő), a kereskedelmi technikus (41 fő), a kőműves (39 fő), a szakács (39 fő) és az ABC eladó (37) szakmával rendelkezők kerültek legnagyobb számban a vizsgálat látókörébe. Ezek mellett nagy volt az érintettségük a számítástechnikai szoftver üzemeltetőknek (36 fő), a szobafestő- mázoló tapétázóknak (33 fő), és a vendéglátó technikusoknak (31 fő), a szerkezetlakatosoknak (28 fő), a pincéreknek (28 fő), a karosszerialakatosoknak (25 fő) és a női ruha készítőknak (25 fő). (Az említett szakmával rendelkezők már egy évvel korábban is jelentős számban szerepeltek a felmérésben.)

A *felsőfokú oktatási intézményben végzett 470 fiatal* összességében 180 különböző szakképzettséget jelölt meg. Egy képesítéssel 337-en, 2 fajtával 99-en, 3 vagy ennél több szakmával 24-en rendelkeztek. (10 fiatal nem jelölt meg egyetlen szakképzettséget sem, feltételezhetően még nem szerezték meg a diplomájukat.)

A felmérésbe került diplomások körében – a 2007. évihez hasonlóan – legtöbben pedagógus végzettséggel (127 fő, ebből 34 tanító) rendelkeztek. Ezen kívül különböző mérnökök (86 fő), a közgazdászok (64 fő), informatikusok (28 fő) valamint a jogászok (25 fő) képviseltették magukat jelentősebb számban. (Lásd 3. sz. melléklet!)

Az összes felmérésbe került pályakezdő közül a bizonyos szakmával rendelkezők magas létszáma jelezhet túlképzési problémát, de ebből az egyetlen adatból önmagában nem szabad messzemenő következtetéseket levonni az alábbiak miatt:

- A különböző szakmák iránt a kereslet igen eltérő nagyságrendű lehet, így elképzelhető, hogy egy adott területen 20 fiatal könnyebben talál állást, mint egy másik területen 5.
- A felmérés nem tekinthető reprezentatívnak, nagyon fontos módosító tényező az adott iskolában végzettek munkaügyi szervezethez való hozzáállása, bizalma.
- A felmérésbe az iskolából frissen kikerült fiatalokat vontuk be, akiknek még nem is volt lehetőségük a tájékozódásra. Elképzelhető, hogy egy részük rövid időn belül el tudott helyezkedni. Ezt támasztja alá, hogy a felmérésbe vont fiatalok negyede egy-két hónappal bejelentkezése után – 2008. szeptember 20-án – már nem szerepelt a regisztrációban, így munkaerő-piaci helyzete ismeretlen volt, decemberre pedig a nyilvántartásból kikerültek aránya 62,2%-ra emelkedett.

IV. Kiegészítő képzettségek, a munkavállalást befolyásoló egyéb körülmények

A nyelvtudás fontos szereppel bír az elhelyezkedéskor. A vizsgálatba vont *középiskolát végzett* fiatalok 34%-ának semmilyen nyelvismerete nem volt, a korábbi szakmunkástanulók 58,8%-a, a volt szakközépiskolások negyede volt teljesen híján a nyelvtudásnak. Egy idegen nyelvet – azt is csak alapszinten – a megkérdezettek 40%-a (743 fő) beszélt, közülük a többség (62%) a németet, 38%-uk az angolt.

Az egynél több nyelvet legalább alapszinten ismerők aránya 12,1% volt. Az angolon és németen kívül egyéb nyelvet mindössze 25-en (1,3%) ismertek, a többség (21 fő) alapszinten. Legalább közepes szintű nyelvismerete a vizsgálatba vont, középiskolában végzett pályakezdők ötöd részének (369 fő) volt, 94,3%-uk az érettségizettek közül került ki. A magasabb szintű nyelvtudásúak többsége is „németes” volt, a két nyelvet egyaránt jól értők mindössze 29-en voltak.

Nagy különbség tapasztalható nemenként. A *középfokú végzettségű* fiúk 42,3%-a nem ismer semmilyen nyelvet, a lányok körében ez az arány 16,7%-ponttal alacsonyabb volt. A legalább egy nyelvből közepes vagy kiváló nyelvtudással rendelkezők aránya a lányok között 23,3%, a fiúknál 16,5% volt.

Az egy évvel korábbi felmérés adataihoz hasonlítva összességében enyhén romlottak a középiskolát végzett pályakezdő fiatalok nyelvismerettel kapcsolatos mutatói. A nyelvismeret nélküliek aránya 2%-ponttal emelkedett, és ugyanennyivel csökkent az egy idegen nyelvet alapszinten beszélők aránya is. A több idegen nyelvet alapszintnél jobban ismerők aránya megegyezett a 2007. évvel. Sajnos jelentős mértékben – a 2007. évi 50%-ról 58,8%-ra – emelkedett a szakmunkástanulók között azoknak az aránya akiknek egyáltalán nem volt nyelvtudása. Nemek szerint tekintve azt tapasztaltuk, hogy a fiúk között 5%-ponttal növekedett a nyelvtudás nélküliek aránya, míg a lányok esetében nem történt érdemi változás.

A felsőfokú tanintézményben végzett *pályakezdő álláskeresők* nyelvismerettel kapcsolatos mutatói lényegesen kedvezőbbek a csak középfokú iskolát kijárt társaiknál, abból adódóan, hogy a diploma kézhezvételét már évek óta bizonyos szintű nyelvvizsga meglétéhez kötik. A 470 fiatal 20 fő kivételével rendelkezett valamilyen szintű nyelvtudással, viszont negyedük (22,3%) legfeljebb alapszinten beszélt idegen nyelvet. 172-en voltak azok, akik egynél több nyelvet ismertek legalább alapszinten, közülük a németet és angolt alapszinten 56 fiatal értette. Valamely nyelvből minimum közepes szintű nyelvismerettel a „diplomás” pályakezdők mintegy kétharmada (320 fő) rendelkezett, ez több mint háromszor nagyobb hányad, mint a középiskolások esetében tapasztalt. Közülük 86-an (18,3%) egynél több nyelvet is beszéltek minimum középszinten. A felsőoktatásból kikerültek körében nincs jelentős különbség a nemek között nyelvismeret szintjét illetően, viszont megfigyelhető, hogy míg a lányok körében a német nyelv dominált, addig a fiúknál az angol. Saját megítélése alapján kiváló nyelvismerete mindössze 25 főnek (5,3%) volt.

Vannak munkakörök, amelyek betöltéséhez szükséges az autóvezetési ismeret, más munkahelyeknél a bejáráshoz van szükség autóhasználatra. A felmérésbe bevont *pályakezdők* 48%-ának volt „B” kategóriás jogosítványa. Ezen a téren a fiúk voltak előnyben, hiszen 54%-uk rendelkezett vezetői engedéllyel, míg a lányoknál ez az arány mindössze 43%-os volt.

A lakóhelyen történő munkavállalás sokszor nem megoldható, ezért fontos, hogy válaszaik alapján a célcsoportba bekerült pályakezdekők 84%-a vállalná a napi ingázást, ezen belül 14%-uk heti vagy még ritkább hazajárás esetén is elfogadna egy számára megfelelő munkahelyet. A fiatalok rugalmasságával tehát nincs különösebb probléma, megfelelő munkalehetőség esetén – legalábbis elviekben – hajlandóak a mobilitásra.

A megkérdezett fiatalok közül 78-nak (3,4%) rontja munkavállalási esélyét az, hogy valamilyen egészségi problémával küzd.

A munkához jutás több generációt érintő problémáját tükrözi, hogy a válaszadók közel negyed része azt jelezte, hogy közeli családtagjai között más is álláskereső volt a válaszadás időpontjában.

V. A vizsgálatba vont fiatalok rövid távú tervei

Az egyik legfontosabb információnak a fiatalok közeljövőre vonatkozó terveit tartjuk, melyek válaszaik alapján a következőképpen oszlottak meg:

A felmérésbe vont pályakezdekők összetétele rövid távú terveik szerint

Közeljövőre vonatkozó Terv	Középfokú végzettségűek (fő)	Megoszlás (%)	Felsőfokú végzettségűek (fő)	Megoszlás (%)
El szeretne helyezkedni alkalmazottként	1328	71,9	424	90,4
Külföldön szeretne munkát vállalni	32	1,7	6	1,3
Vállalkozást szeretne indítani	28	1,5	6	1,3
Felsőoktatásban kíván továbbtanulni	75	4,1	7	1,5
Szakmát szeretne tanulni	206	11,2	2	0,4
Intenzív nyelvi képzésben szeretne résztvenni	46	2,5	15	3,2
Egyéb ismeretet adó képzésben szeretne résztvenni	44	2,4	5	1,1
Még nem tudja	67	3,6	2	0,4
Egyéb	21	1,1	2	0,4
Összesen	1847³	100,0	469³	100,0

³ A kérdésre 8 középfokú végzettségű és 1 felsőfokú végzettségű fiatal nem válaszolt.

Mint a fenti táblázatból kiderül, a munkaügyi központot felkereső pályakezdők túlnyomó többsége munkához szeretne jutni, a középfokú végzettségűek 71,9%-ának, a felsőfokú végzettségűek 90,4%-ának ez a terve a közeljövőre vonatkozóan. Továbbtanulásra, továbbképzésre a középfokú végzettségűek ötöd része gondol, ezen belül a többség szakmát szeretne szerezni, illetve a felsőoktatásban kívánja tovább folytatni iskolaéveit. Természetesen a tanulmányok folytatására, illetve szakképzésre a diplomás pályakezdők lényegesen kisebb része gondol (6,2%-uk), mint középfokú végzettségű társaik, előbbiek bizonyára úgy gondolják, hogy diplomával a kezükben előbb, vagy utóbb találnak majd végzettségüknek megfelelő munkalehetőséget. Mindkét csoportban feltűnően alacsony a külföldi munkavállaláson gondolkodók aránya. Az egyre bővülő EU-n belüli elhelyezkedési lehetőségeket és a jelentős bérkülönbségeket figyelembe véve elsősorban a hasznosítható szakmai tudás és nyelvismeret hiánya lehet a fő korlátozó tényező. Az előző évi felmérés adataihoz képest az említett arányok csak minimális mértékben változtak.

A középiskolában végzett megkérdezettek 71%-a, a diplomával rendelkezők 97%-a a megtanult szakmájában szeretne elhelyezkedni. (Érdekes módon 163 olyan fiatal is ezt a választ adta, aki nem rendelkezik szakképzettséggel.) Ha csak a szakképzettek válaszait vesszük figyelembe, akkor azt látjuk, hogy a középfokú pályakezdők 84,2%-a maradna az eredeti mesterségénél, ez 2,3%-ponttal kedvezőbb a 2007. évi adatnál.

Kíváncsiak voltunk arra is, hogy azok a fiatalok, akik rendelkeznek ugyan szakképzettséggel, mégis szakmát váltanának, mivel indokolják ezt. Hat válaszlehetőségből három okot lehetett megjelölni. 10 fiatal erre a kérdésre egyáltalán nem válaszolt. A 209 középfokú végzettségű válaszoló első helyen legtöbbször (39,2%-ban) arra hivatkozott, hogy nem szereti a szakmáját, 15,3%-ban az üres állások hiányával indokolták a váltást, 9,6%-uk az alacsony kereseti lehetőséget említette és hasonló volt azok aránya is akik azért szeretnék változtatni, mert a lakóhelyükön nincs munkalehetőség. Egészségi okot jelölt meg a pályamódosítás magyarázataként a válaszadók közel 5%-a, 22% pedig az „egyéb” választ adta.

Az előző felméréshez viszonyítva 5,6%-ponttal emelkedett a válaszadók között azoknak az aránya, akik a pályamódosítás indokaként azt említették, hogy nem szeretik a kitanult mesterségüket, és 6,1%-ponttal nőtt a felsorolt válaszlehetőségeken kívüli egyéb választ adók aránya is. Ezzel szemben arányban kevesebben (-8%-ponttal) jelölték meg a változtatás okaként az adott szakma alacsony kereseti lehetőségeit, illetve az üres állások hiányát (-2,9%-ponttal).

Mindössze 108 fiatal jelölt meg legalább két okot annak magyarázataként, hogy miért nem a tanult szakmájukban szeretnék dolgozni. Ha a második, harmadik helyen adott válaszokat is figyelembe vesszük, annyiban módosul a kép, hogy valamelyest nő a rossz kereseti lehetőség szerepe, a fiatalok 19,4%-a említette meg okként. Az elsődleges probléma azonban a munkaerő-piaci kereslet hiánya, a válaszadók 41,7%-a utalt arra, hogy nincs betölthető állás, legalábbis a lakóhely közelében. A megkérdezettek 7,4%-a azt nyilatkozta, hogy nem szereti azt a szakmát, amit tanult, ez a tudatos pályaválasztás kérdését veti fel.

A felsőoktatásból kikerült és szakképzettséggel rendelkező fiatalok 2,9%-a (mindössze 14-en) jelezték, hogy nem a tanult szakmájukban szeretnék dolgozni, ez kedvezőbb az előző évi 6,2%-os mutatónál is. Közülük – első helyen jelölt válaszaik alapján – a többség azért szeretne váltani, mert úgy tapasztalták, hogy az illető szakmában nincs üres álláshely, illetve, hogy alacsony a kereseti lehetőség.

VI. Pályaválasztás, álláskeresés

Mivel eddigi munkánk során azt tapasztalatuk, hogy a legtöbb fiatal csak a képesítés megszerzése után szembesül a munkaerőpiac valódi igényeivel, rákérdeztünk arra is, hogy a pályaválasztáskor figyelembe vették-e, hogy a választott szakmában el tudnak-e majd helyezkedni.

A *középfokú iskolában végzettek* (1707 értékelhető válasz) 53,2%-a, a *felsőfokú* tanintézményből érkezettek (468 válasz) 56%-a nyilatkozta azt, hogy az elhelyezkedési lehetőségeket figyelembe véve próbált szakmát választani. Az előbbieket köréből további 23,6%, az utóbbiakból pedig 31,2% azt mondta, hogy bár gondolt a későbbi munkába állási esélyekre, de nem ez volt a döntő. A szakirány kiválasztásakor a középiskolából kilépők 23,1%-a nem nagyon, vagy egyáltalán foglalkozott azzal, hogy lesz-e munkahelye végzés után, a felsőfokú képzésben résztvettek esetén ez az arány 11,8%-ot tett ki.

Az egy évvel korábbi felméréshez viszonyítva a *középfokú végzettségűek* körében csak 2,2%-ponttal emelkedett azoknak az aránya, akik már a pályaválasztáskor figyelembe vették az adott szakma elhelyezkedési lehetőségeit, és azoké pedig 1,9%-ponttal csökkent, akik gondoltak a jövőbeni munkavállalás esélyeire, de nem ez volt a döntő. Így csaknem megegyezett az előző évvel azok hányada, akik a szakmaválasztáskor nem igazán tájékozódtak arról, hogy a munkaerőpiacon van-e, illetve néhány év múlva feltehetően lesz-e kereslete az adott szakmának.

A *felsőfokú végzettségűek* körében a 2007. évi felméréskor tapasztalathoz képest 10%-ponttal emelkedett az elhelyezkedési lehetőségeket figyelembe vételével szakmát választók aránya, ezzel párhuzamosan hasonló mértékben csökkent azok hányada, akikben felmerült ugyan kérdés az adott szakma piacképességével kapcsolatban, de a választáskor nem ez volt a döntő. A kérdésen nem nagyon, vagy egyáltalán nem gondolkodók aránya nem változott különösebben.

Szerettük volna azt is megtudni, hogy a szakképzettséggel rendelkező fiatalok pályaválasztáskor tudták-e, hogy az adott szakma elsajátítását követően milyen munkakörökben dolgozhatnak majd. A kérdésre adott válaszokat ez esetben is a végzettség szintje szerint külön mutatjuk be.

A *felsőoktatásból érkezett fiatalok* – e tekintetben – valamivel tudatosabb pályaválasztására utal, hogy 71,9%-uk pontos információkkal rendelkezett magáról a választott szakmáról, és az annak megszerzése esetén betölthető munkakörökről, míg ugyanez az arány a *középfokú végzettségűek* esetében csak 60,6% volt. Elgondolkodtató, hogy mindkét csoport esetén minden negyedik megkérdezett azt mondta, hogy csak keveset tudott ezekről a dolgokról, sőt a középiskolások 12%-ának, a diplomások 2,1%-ának egyáltalán nem volt erről ismerete. (Az említett arányok alig különböznek az egy évvel korábban tapasztaltaktól.)

A megkérdezésig – ami júniustól szeptemberig tartott – az összes vizsgált fiatal 74,2%-a próbált munkahelyet keresni. Jelentős különbség mutatkozik, ha az iskolai végzettség szerint tekintjük a munkakeresést. Míg a középfokú végzettségűek csupán 70,8%-a, addig a diplomával rendelkező fiatalok 87,4%-a tett már konkrét lépéseket a munkához jutás érdekében.

Kíváncsiak voltunk arra is, hogy a fiatalok hány munkáltatóról tudnak, ahol elhelyezkedhetnének. A középiskolából kikerült fiatalok között arányaiban többen voltak olyanok – 56,5% –, akik egyetlen ilyen munkáltatót sem ismernek, a diplomások körében ugyanez a mutató 44,3%-os volt. Azoknak az aránya, akik az elhelyezkedés szempontjából egyetlen potenciális munkáltatóról tudnak, mindkét csoport esetében hasonló volt (12-14%), a kettőnél több ilyen munkáltatót ismerők aránya azonban a felsőfokú végzettségük esetében lényegesen meghaladta (43,7%) a középiskolás társaikét (29,7%). Ha a válaszok alapján összevetjük az egy főre jutó átlagos munkáltató számot, azt tapasztaljuk, hogy 1 diplomás fiatalra kétszer annyi (3,1) „ismert” munkáltató jut, mint egy középiskolában végzettre (1,6). Ez pedig – a diplomás túlkínálat – ellenére, még mindig e csoport kedvezőbb elhelyezkedési esélyeit, nagyobb tájékozottságát, vagy optimizmusát tükrözi.

Igyekeztünk feltérképezni azt is, hogy *milyen módon próbálkoztak az álláskeresősek a pályakezdők*. A kérdésre három választ is lehetett adni, 309-en (17,9%) egyféle, 314-en (18,2%) kétféle, 675-en (39,1%) pedig háromféle módot is megjelöltek.

A *középiskolában végzettek* körében az álláskeresősek leggyakoribb formája a személyes érdeklődés volt, 71%-uk jelölte meg ezt a fajta keresési lehetőséget. A próbálkozók bő negytedede telefonon jelentkezett a potenciális munkáltatónál, és ugyanennyien próbáltak ismerősök útján álláshoz jutni. Önéletrajz beadásával 29%-uk próbálkozott, 18%-uk pedig valamilyen hirdetésre válaszolva igyekezett munkához jutni. Egyéb módot csak 7%-uk jelölt meg, holott ide tartozna a válaszok között fel nem sorolt, manapság kézenfekvőnek számító internetes álláskereső is. Nem jellemző körükben a pályázat útján történő álláskeresősek sem, hiszen mindössze 9%-uk próbált meg ily módon munkához jutni, és ugyanez mondható el a munkaügyi központon keresztül, illetve a magán munkaerő-közvetítők segítségével történő álláskeresősről is, melyeket a válaszadók mindössze 3, illetve 1%-a jelölt meg.

A *felsőfokú iskolából érkezett pályakezdő* fiatalok álláskeresősek technikai meglehetősen eltérnek középfokú végzettségű társaiktól. Körükben a leggyakrabban önéletrajz beadásával (60%) próbálkoztak. Ez a mutató több, mint kétszer nagyobb, mint a csak középiskolát kijárt társaiknál tapasztalt. A személyes álláskeresősek (50%) a felsőoktatásból kikerültek esetében csak a második leginkább használt munkához jutási „módszer” volt. Ismerősök útján (24%), illetve telefonon (25%) történő álláskeresősekkel az iskolázottabb csoport köréből kevesebben próbálkoztak, pályázat benyújtásával (44%) és hirdetés útján (27%) viszont lényegesen többen. A magán munkaerő-közvetítők, illetve a munkaügyi központ segítségével történő álláskeresősek ugyanakkor körükben is elenyésző volt.

A 2007. évi felméréshez viszonyítva az álláskeresősek formái közül a középiskolások körében kismértékben (2-3 %-ponttal) emelkedett, a pályázat, személyesen és az ismerősök útján érdeklődők aránya, ezzel szemben kevesebben próbálkoztak telefonos álláskeresősekkel és egyéb módon. A felsőfokú végzettségük esetében a pályázat benyújtása útján történő jelentkezés esetében volt a legnagyobb az eltérés a megelőző felméréshez képest. Az álláskeresőseknek ezt a formáját 12,4%-ponttal többen említették az idén, ugyanakkor az ismerősökön keresztül, a telefonos, az önéletrajzos, illetve a személyes álláskeresősek jelentősége csökkent.

Mivel az eddigi álláskeresősek nyilvánvalóan sikertelen volt, kerestük ennek okait. Kilencféle válaszlehetőségből hármat lehetett kiválasztani, 1590-en válaszoltak (a próbálkozók közül 135-en nem), és összesen 2871 féle választ jelöltek meg.

A *középfokú tanintézményben végzett* válaszadók a sikertelenség leggyakoribb okaként 72%-ban az üres álláshelyek hiányát jelölték meg, további 19% hivatkozott arra a tényre, hogy vannak lehetőségek az adott szakmában, csak kevesebb, mint ahány jelentkező, további tizedrészük pedig úgy tapasztalata, hogy egyáltalán nem keresnek abban a szakmában munkaerőt, amellyel rendelkezik. A válaszok túlnyomó többsége tehát azt tükrözi, hogy a megkérdezettek a keresleti oldalon találják meg a probléma fő okozóját. A pályakezdők hattizede úgy érezte, hogy saját felkészületlensége miatt nem tud elhelyezkedni: 37%-uk a gyakorlat hiányára, 11%-uk szakképzetlenségre, 7%-uk nyelvismeret hiányára, 5%-uk a rossz szakmai képzésére utalt. A kérdésre válaszadók 16%-a a felsorolt válaszlehetőségeken kívüli, egyéb okot (pl. később várható visszajelzést) jelöltek meg az eddigi sikertelenség magyarázataként.

A fiatalok többségénél persze mindkét típusú (keresleti, kínálati) ok megjelent. Érdekes információ, hogy összességében az elhelyezkedéssel sikertelenül próbálkozó (és választ adó) középiskolát végzett fiatalok 37%-a nagy hátránynak látta, hogy nincs elegendő gyakorlata, ugyanakkor a szakmai képzésének színvonalával mindössze 5%-uk volt elégedetlen. A nyelvtudással rendelkezők viszonylag alacsony arányának figyelembe vételével kissé meglepő, hogy a nyelvismeret hiánya is mindössze 6%-uknál merült fel problémaként.

A *felsőoktatási intézménybe járt pályakezdők* a szűkös munkaerő keresletet a középfokú végzettségüknél valamivel nagyobb arányban jelölték meg eddigi álláskeresési kudarcaik okaként, az üres álláshelyek hiányára 74%-uk, szakmájuk túltelítettségére 38%-uk hivatkozott. Saját felkészültségük hiányosságát fele részben tartották a sikertelen elhelyezkedés okának (44% úgy gondolta, hogy nincs elegendő szakmai gyakorlata, 5% nem ismer idegen nyelvet, 1%-uknak pedig nincs szakmája.)

A kérdésre választ adó *felsőfokú végzettségűek* körében is megfigyelhető, hogy míg a szakmai gyakorlat hiányát 44%-uk említette eddigi sikertelenségük okának, addig a saját szakmai képzésének színvonalát csupán 8 (2%) fiatal kifogásolta, pedig a két dolog igencsak összefügg egymással.

Mind a középiskolás, mind a diplomás fiatalok között nőtt az előző felméréshez viszonyítva azok aránya, akik a sikertelen álláskeresés okaként az üres álláshelyek, illetve saját munkatapasztalatuk, gyakorlatuk hiányát említették.

Megpróbáltuk kideríteni azt is, hogy a fiatalok közül azok, akik még meg sem próbálkoztak az álláskereséssel, passzivitásuk okára milyen magyarázatot adnak. A *középfokú végzettségűek* körében 29% (541 fő) volt a munkahely keresésével még nem próbálkozók aránya, közülük 18-an nem válaszoltak erre a kérdésre. A válaszadók 36%-a csak később szeretett volna munkába állni – feltehetően utolsó nyári szünidejét szeretete volna kiélni –, 28% más terveik miatt nem akart még elhelyezkedni, 19%-uk pedig nem tudta hogyan próbálkozzon, merre induljon. A fiatalok hatod része a felsoroltakon kívüli egyéb, speciális ok miatt nem foglalkozott eddig álláskereséssel.

A *magasabban iskolázottak* között arányaiban kevesebben voltak azok, akik kísérletet sem tettek még álláskeresésre (59 fő, 13%). Közülük 22-en később akarnak munkába állni, 9-en nem tudták hogyan próbálkozzanak, ugyancsak 9-en más terveik miatt nem kívánnak egyelőre elhelyezkedni, 16-an pedig egyéb okot jelöltek meg.

Valamennyi fiattól megkérdeztük, hogy foglalkozott-e már az álláskeresésre való felkészüléssel. Figyelemre méltó, hogy a kérdésre a középiskolai végzettségű válaszadók 40%-a, a felsőfokú végzettségűeknek pedig 26%-a nemleges választ adott. (Ez az arány a középfokúak esetében 4%-ponttal, a felsőfokúaknál 2%-ponttal alacsonyabb az egy évvel korábbi felmérésben tapasztaltnál.) Az iskolában a középiskolásoknak és a diplomásoknak egyaránt 41%-a tanult álláskeresési technikákat vagy hasonlót. Az utóbbiak körében minden negyedik (26%) önállóan szakirodalomból, vagy filmekből igyekezett felkészülni, ezzel szemben a középfokú végzettségűek esetében csupán 11%-ot tett ki a hasonló módon készülők aránya. A kérdőív kitöltését megelőzően, a munkaügyi központnál tanácsadason illetve tréningen csak kevés (132 középiskolás és 26 felsőfokú végzettségű) fiatal vett részt, ők is valószínűleg egy korábbi regisztrálásuk során, hiszen a megkérdezésre a bejelentkezést követően rövid időn belül került sor.

VII. A Munkaügyi Központtól várt segítség

Kérdőívünk utolsó kérdése arra vonatkozott, hogy az egyes pályakezdők milyen segísége tartanának igényt a munkaügyi központtól. A válaszokat a következő táblázatban foglaltuk össze:

A Munkaügyi Központtól várt segítség

A segítség típusa	Hányan kérték?	A válaszadók százalékában	Hányan kérték?	A válaszadók százalékában
	<i>Középfokú végzettségűek</i>		<i>Felsőfokú végzettségűek</i>	
Álláshely közvetítés	1541	85,0	433	95,2
Támogatás folyósítása a pályakezdőt alkalmazó munkáltató részére	603	33,2	219	48,1
Képzési támogatás	803	44,3	107	23,5
Pályakorrekciós tanácsadás, szakmaismeretetés	92	5,1	17	3,7
Álláskeresési ismeretek oktatása	230	12,7	62	13,6
Egyéb	185	10,2	47	10,3

Mint a fentiekből kiderül, azok kivételével, akik még nem szeretnék elhelyezkedni, iskolai végzettségüktől függetlenül, a többség álláshelyre való közvetítésre tartana igényt. Talán a tájékozatlanságból adódik, hogy a volt középiskolásoknak csak 33,2%-a, a felsőoktatásból kikerültek 48,1%-a gondolt arra, hogy könnyebb lenne munkát találni, ha munkaügyi központ anyagi támogatást is nyújtana a foglalkoztatásukat vállaló munkáltatóknak.

Képzési támogatást a *középiskolában végzettek* esetében a válaszolók 44,3%-a, felsőfokú végzettségűek esetében 23,5%-a kért. Ez magas arány ahhoz képest, hogy a közeljövőre vonatkozó terveknél, a középiskolásoknak csak 20,2%-a, a felsőfokú iskolából érkezetteknek pedig mindössze 6,2%-a jelezte tanulási szándékát (és közülük csaknem minden második nem is igényelte ehhez a munkaügyi központ támogatását, ők valószínűleg az iskolarendszerbe készülnek visszatérni).

Az eddigiekkel összefüggésben megállapítható, hogy a pályakezdők egy igen jelentős részénél másodlagos szándékként merül fel a további képzésekben való részvétel lehetősége.

Megállapítható, hogy nagyon kevesen szeretnék a pályamódosításhoz segítséget kérni (iskolai végzettségtől függően 4-5%-uk), és gyanítható, hogy az álláskeresési ismeretek iránti érdeklődés is jóval alacsonyabb lenne a táblázatban szereplő 13-14%-nál, ha a kérdőívben az előző kérdés nem pont erről a témáról szolt volna.

A munkaügyi központtól várt segítség kérdésre adott válaszokat, a 2007. évi felmérésből származó adatokkal összevetve a középiskolásoknál tapasztalt arányszámok alig különböznek az egy évvel korábbiaktól. A diplomásoknál esetében (5%-ponttal) többen igényelnének foglalkoztatási támogatást szervezetünktől.

A fiatalok jelentős erőforrást képviselnek a jövő szempontjából, ezért támogatásuk elengedhetetlen. Nagyfokú önismeretre és rengeteg információra van szükségük ahhoz, hogy képesek legyenek megválasztani az adottságaiknak, képességeiknek legjobban megfelelő szakmát, pályát, és személyes törekvéseiket a reális lehetőségekkel össze tudják vetni. A sikeres döntés alapfeltétele minden esetben a kellő időben érkező és az életkori sajátosságokhoz igazodó információ, ezért folyamatosan kiemelt figyelmet kell fordítanunk a pályaválasztás előtt álló fiatalokkal, illetve a pályakezdő álláskeresőkkel való foglalkozásra. Nagy hangsúlyt kell fektetni a prevencióra, a munkanélküliség megelőzésére, a fiataloknak a munka világába történő beilleszkedésére. Ezen a téren a munkaügyi szervezetnek és az iskoláknak a jövőben az eddiginél eredményesebben kell együttműködni.